

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Pješke do Višegrada, 1959-60

William Tribe

Odranije sam planirao da odem pješke u nepoznatu istočnu Bosnu za vrijeme kratkih novogodišnjih praznika. Iz školskog atlasa sam precrtao glavna obilježja planina, rijetkih gradića i sela i krivudavu nit puta između Sarajeva i Višegrada u gornjem toku Drine. Sve drugo je potisnulo uzbuđenje da ću napokon krenuti na istraživanje u unutrašnjost.

Posljednjeg dana pedesetih godina popeo sam se uz kanjon Miljacke i prešao preko brda do Mokrog, tačno godinu dana od kad sam tamo bio prvi i posljednji put. Cesta je bila uska, od tucanika i zemlje, s glatkom površinom s obje strane uzdignute pješke krune koju su našle gume. Namjeravao sam na njoj ostati cijelo vrijeme do Višegrada: mislio sam da ovo nije pogodno doba godine za preći u dijelu zemlje koji ne poznajem. Nisam primijetio nikakvog saobraćaja. Na licu sam osjetio sitne snježne pahuljice i kad sam stigao u Mokro, Romanija se tek nazirala pod nebom boje željeza. Dvadeset kilometara za četiri sata—tempirao sam se prema kilometarskim oznakama pored puta i tako ustanovio stalnu brzinu hoda. U kućici s nazivom “kafana” popio sam jednu jaku “ljutu” i kafu, popušio svoju pretpodnevnu cigaretu i slušao razgovor seljaka koji su grijali na vatri svoja od vremena prekaljena lica i ruke. Bili su to Srbi, prepoznatljivi po visokim šubarama od crnog krzna na glavama. Tamnocrveni šalovi omotani oko kapa i lica poput turbana davali su im divlji, orijentalni izgled. Svaki od njih je nosio haljetak i hlače od grubog crnog sukna, prosto skrojenog ali vrsto sačinjenog, i kožne sandale preko mnogo slojeva debelih grubih čarapa. Bili su ljubazni ali ne i ljubopitljivi. Kad sam popio jedno piće jedan od njih me je zastao drugim, duplom čašicom “ljute.” “Trebaće ti ako pješništvo preko Romanije”, rekao je.

Jedan seljak me je otpratio do prećice ravno uz planinu. S vrha eskarpe pogledasmo nazad preko zelene doline na divlje tamne šume Ozrena i grozd planina oko Trebevića. Stajali smo na tankom i krtom snježnom pokrivaču među ogromnim borovima romanijske šume, visokim i razgranatim poput kedrova. Pokazao je kroz drveće. “Onamo ti je put, druže”. Tamo prijeko se pružala valovita zemlja, bez određenog oblika, sva pod snijegom i zatvorena sa svih strana tamnim rubom šume. Ručao sam u jednoj kafani smještenoj na širokom prostoru među brvnarama i ogradama. Napolju, volovi s velikim plećkama su vukli dugačke borove balvane prikačene hrčavima lancima za jarmove debele kao grede. U kasno popodne spustio sam se cikcak putem s Romanije na široku zelenu površinu zaravnjenu poput tanjira i prispio u Sokolac kako je padala noć. To je malo, jedno mjesto, ali s novim hotelom. Nekoliko zgrada od betona štrčalo je među okolnim drvenim ili materisanim kućicama. Portir mi je uzeo pasoš i odveo me do male sobe s malo namještaja—krevetom, stolom, stolicom i jednom vješalicom. “Većeras ne možete u naš restoran. Nova godina je. Svi stolovi su zauzeti. Donijete vam večeru”. Sjeo sam na krevet i drhtao od zime

kao kakav bijednik. Ovo je neefikasna bosanska provincija. Postojalo je centralno grijanje, ali su cijevi bile hladne, dok je zahr?ala gvozdена pe? u uglu bila puna pepela. Uto u?e portir s naramkom borovih cjepanica i naloži pe? tako da se soba ispuni jarkom toplotom, a odmah zatim donese i tanjir pe?ene svinjetine s krompirima i vunene papu?e—stvar koju sam zaboravio da spakujem... . Krevet je bio raskošan. Prepješa?io sam ?etrdest pet kilometara. Predivan umor tekao mi je iz nogu kroz ?itavo tijelo... . Udaljeni zvuci terevenke, muzike i plesa, dopirali bi do mene negdje odozdo iz restorana kad bih se s bolom probudio u toku no?i—restoran je bio pun ljudi iz Sokoca i seljaka iz okolnih sela.

Još za mraka sljede?eg jutra krenuo sam put Rogatice, razmjenjuju?i novogodišnju ?estitku s ?ovjekom koji je nešto radio leže?i pod kamionom ispred hotela. Put me je vodio pravo po cesti bez ograde preko velike zelene ravnice. Tu i tamo bih nailazio na poneku usamljenu ku?icu i, u daljini, skupine stoke na ispaši. Stjenoviti rub Romanije iza mene je sad postao ruži?ast, a sunce se dizalo u žutom sjaju iza niskog grebena Vitnja kojem sam se približavao. Sredinom jutra sam se zaustavio u jednoj kafani u selu blizu vrha. Prema jugu, s onu stranu brdovitog zemljišta, blještala je Jahorina u svoj svojoj dužini i pod ?vrstim ledenim prelivom, poput kakvog fantasti?nog kola?a naspram dubokog plavetnila neba. U podne sam se spustio s pustopoljine, štede?i mnogo sati time što sam sišao sa ceste i slijedio telegrafski vod kroz mlade breze i hrastove, još krhke i sme?e od neopalog liš?a. Mali okruglasti oblaci su ispunjavali udoline preda mnom, a tamne, snijegom prošarane planine nepravilna oblika uzdizale su se druge strane—to je bio cilj mog putovanja sljede?eg dana. No u Rogatici izmaglica je bila samo razblažena verzija baršunastih brda, omekšanje na rubu neba. Gradi? mora da je bio razoren u ratu. Gotovo sve je bilo od betona i novo, mada sad uprskano blatom, odaju?i utisak seoske zapuštenosti. Bijeli prsti ?etiri ili pet munara davali su gradi?u bosanski šarm. Tamnozeleno osmansko zastava sa srbneim polumjesecom i zvijezdom visila je s najviše munare. Ušao sam u džamiju i uspeo se na šerefe pra?en buljukom dje?aka koji su navaljivali da ih kasnije slikam kako sjede poziraju?i u nasmiješenom nizu na jednoj ogradi. Odsjeo sam u velikom, razbacanom hotelu, prljavoj gra?evini smještenoj usred velike, ustalasane kaljuge. Kako sam bio jedini gost u sobi s mnogo kreveta, natrpao sam šest debelih pokriva?a na svoj ležaj i širom otvorio prozor mrzлом zraku prije spavanja.

Sutradan sam prešao preko planina do Višegrada. Krajolik je bio divljiji i samotniji i u beskrajnoj tihoj šumi stalno me hvatao strah od vukova što vrebaju u drve?u na padinama iznad mene. Od zavijanja s ivice šume uko?ih se od straha na ljutoj zimi snježne ?istine pri pomisli na prenagljenost odluke da krenem na ovakav put. Tu nai?oh na putarovu ku?icu, jedinu zgradu koju sam tog dana vidio na putu. Muž i žena su me pozvali da u?em; ona mi je napravila kafu, a on mi je nalivao rakiju. “Da, mogu?e je da si ?uo vukove. Bez brige. Drži se puta. To su velike kukavice”. Poželjeli su mi sretan put i doviknuli: “Do?i nam opet!” U rano popodne, dok je nebo postajalo sve tamnije, ?itav krajolik se po?eo naglo nagingjati, i kad sam izašao iz šume vidio sam kako se planine s druge strane isto tako strmo spuštaju u duboki, dugi rascjep koji je bio kanjon Drine. Tamo prijeko je ležala granica sa Srbijom i, izgubljene u svojoj pari prema jugu, divlje planine Crne Gore. Iznad isprekidanih oblaka u dolini, si?ušna sela, prošarana tu i tamo obrisima rijetkih bijelih munara, bila su raštrkana po krilima i koljenima podnožja masivnih brda što su stremila u vis, ka šumi i snijegu. Zavrnuo sam niz strme neravne puteljke izme?u visokih ?vornatih borova ?ije su iglice svjetlucale poput onih na mediteranskim ?etinarima i išao pored muslimanskih ku?ica s verandama i vijencima listova duhana koji su se sušili na zidovima. Seljaci muslimani su me pozvali da u?em i jedem s njima—masnu supu i kiselkast crni hljeb koje sam zalivao slabom šljivovicom. Djevoj?ica u haremskim hla?ama zvanim ‘dimije’ koja je klepetala po sobi u drvenim klompama zaklonila je lice od mene krajem marame koja joj je pokrivala glavu. Djeca su nahrupila u sobu iz susjednih ku?a i stala buljiti u mene preko stola otvorenih usta i s izrazom tupe znatiželje.

Ispod sela prešao sam ?uvenu “na Drini ?upriju”, koju Andri? opisuje, lijepo restauriranu nakon razaranja 1914. godiune, i ušao u Višegrad. Zastao sam na sredini mosta da pogledam veliku plo?u za koju sam znao da nosi natpis na turskom, upisan izvijenim arapskim slovima, o tome kako ga je Mehmed-paša izgradio prije ?etiri stotine godina. Pogledao sam niz teške stubove mosta koji su poput la?a dijelili nabujalu zelenu vodu što je dolazila iz tjesnaca me?u stijenama.

Kako je portir u hotelu upravo bio na svom popodnevnom odmoru, momak za pultom, pomno rade?i na noktima, nije htio da preuzme odgovornost za klju?eve na polici iza njega. Proveo sam dva sata u tom malenom gradu. Malo šta osim mosta je ostalo od Mehmed-pašino? doba. Hotel je bio zapušten, hrana teška i masna, usluga spora osrednja. Digao sam se ?im sam mogao kako bih izbjegao uporno a beživotno zurenje dvojice mladih vojnika za mojim stolom. Naredno jutro je bilo hladno, s ljepljivom vlagom nad rijekom. Morao sam satima ?ekati na voz u maloj nezagrijanoj stanici, no moje su misli putovale praznom cestom koju sam gledao kako se penje ka istoku kroz oblake prema Srbiji. Iza mene je bilo stotinu kilometara pješa?enja kao i otkri?e na?ina istraživanja kojeg ?u koristiti da upoznam Jugoslaviju. Ceste, napravljene od zemlje krajolika kroz koji prolaze, poput tankih niti što vijugaju kroz divljinu, zaba?ene i opasne, tek s ponekim rijetkim vozilom, možda ni jednom dnevno: hodaju?i po njima ne?e mi nedostajati uzbu?enje koje pruža divljina, usamljenost i primitivnost.

Voz je bio pun ljudi koji su se vra?ali s proslave Nove godine u Beogradu: na ovoj uskotra?noj pruzi putovanje od dvadeset i ?etiri sata bilo je dvaput duže ali i dvaput jeftinije od onog ekspresom na glavnoj pruzi. Stajao sam u hodniku pored mladog seljaka koji je ponosno puhao dim iz cigarete i vježbao muževno hrakanje i pljuvanje svojih starijih—kroz prozor ili, u mnogim tunelima, na pod. To?kovi su ci?ali dok je pruga vijugala uz dugu klisuru Pra?e u kojoj jedva da je bilo prostora za tra?nice izme?u stjenovitog zida i nabujale rijeke. Dobro obu?en gra?anin me pozva u svoj kupe da podijelimo dio odoj?eta rasprostrtog na novinama u njegovom krilu. Pitao me je za nacionalost, gdje sam bio u velikim cipelama i koliko zara?ujem. “Malo, malo—to nije dovoljno za profesora na fakultetu!” rekao je, vra?aju?i mi bocu sa šljivovicom svaki put kad bi on popio. Obišavši šume podno Jahorine stigli smo na Pale i meni poznat kraj, da bi se zatim spustili u sivo, hladno Sarajevo.

Translated by Omer Hadžiselimovi? – © 2007 Omer Hadžiselimovi?

Bilješka: *William Tribe, koji je umro 2003, živio je mnogo godina u Sarajevu gdje je radio kao lektor engleskog jezika na Filozofskom fakultetu. Ovdje po prvi put objavljujemo odlomak iz Billovog rukopisa koji opisuje njegova putovanja po Bosni. Zahvaljujemo se Tamari i Timothyju Tribe na dozvoli za objavljivanje ovog teksta.*

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.